

Visi šešiasdešimt Lietuvos merų praėjusį mėnesį kreipėsi į šalies Prezidentą, Seimo pirmininkę ir Ministrę pirmininkę dėl savivaldybių finansinio savarankiškumo stiprinimo. Savivaldybės išreiškė susirūpinimą dėl žemo savarankiškumo ir pakvietė imtis konkrečių veiksmų problemai spręsti. Šį klausimą aktyviai tiria ir mokslininkai – viename naujausių tyrimų patvirtinta, jog Panevėžio ir Kauno regionų kaimiškos savivaldybės pasižymi vidutiniškai žemu savarankiškumu. Atskleista, jog šios savivaldybės yra priklausomos nuo centralizuoto paskirstymo.

„Žvelgiant tarptautiniu mastu, savivaldybių savarankiškumas yra pripažįstamas kaip itin svarbus ir reikalingas. Europos Sąjungos šalyse savivaldybės (vietos valdžios vienetai) įgyvendina regioninius ir vietos uždavinius. Pagal Europos vietos savivaldos chartijos nuostatas jos turi teises ir gebėjimus savarankiškai tvarkyti bei valdyti pagrindinę viešųjų reikalų dalį, už tai prisiimant pilną atsakomybę ir vadovaujantis vietos gyventojų interesais“, – paaiškina Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Žemės ūkio akademijos (ŽŪA) kanclerė, profesorė dr. Astrida Miceikienė, pastebėjusi, jog savivaldybių finansinis savarankiškumas daro poveikį daugiafunkciam vietovių vystymuisi, kuris yra vienas iš ES bendrosios žemės ūkio ir regioninės politikos tikslų.

Pasak mokslininkės, finansinis savarankiškumas yra savivaldos egzistavimo sąlyga, pagrindinis stabilios vietos plėtros veiksnys, o tvarūs finansiniai ištekliai yra vietos socialinio bei ekonominio vystymosi, ypač kaimo vietovėse, pagrindas. Todėl pastaruoju metu savivaldybių finansinio savarankiškumo lygio vertinimas tampa svarbia mokslinių tyrimų tema, ypač ekonominiu ir socioekonominiu požiūriu.

Panevėžyje – vienas didžiausių gimstamumo smukimų

Ši problema jau kelerius metus yra nuodugniai analizuojama ir VDU Žemės ūkio akademijoje. Viename naujausių tyrimų, taikant daugiakriterį TOPSIS metodą, prof. A. Miceikienė kartu su VDU Bioekonomikos plėtros fakulteto mokslininke, l. e. p. prodekane Laima Skaurone įvertino Panevėžio ir Kauno regionų savivaldybių finansinį savarankiškumą. Pasirinktos šių regionų kaimiškos savivaldybės – dėl tam tikrų ekonominių ir socialinių pokyčių, su kuriais siejami dideli iššūkiai daugelyje Lietuvos regionų. Tačiau, tyrėjų teigimu, svarbu pažymėti, jog pasirinktuose regionuose pastebimi išskirtiniai pokyčiai dėl jų demografinio ir socioekonominio potencialo, kartu ir daug didesni skirtumai tarp atskirų savivaldybių.

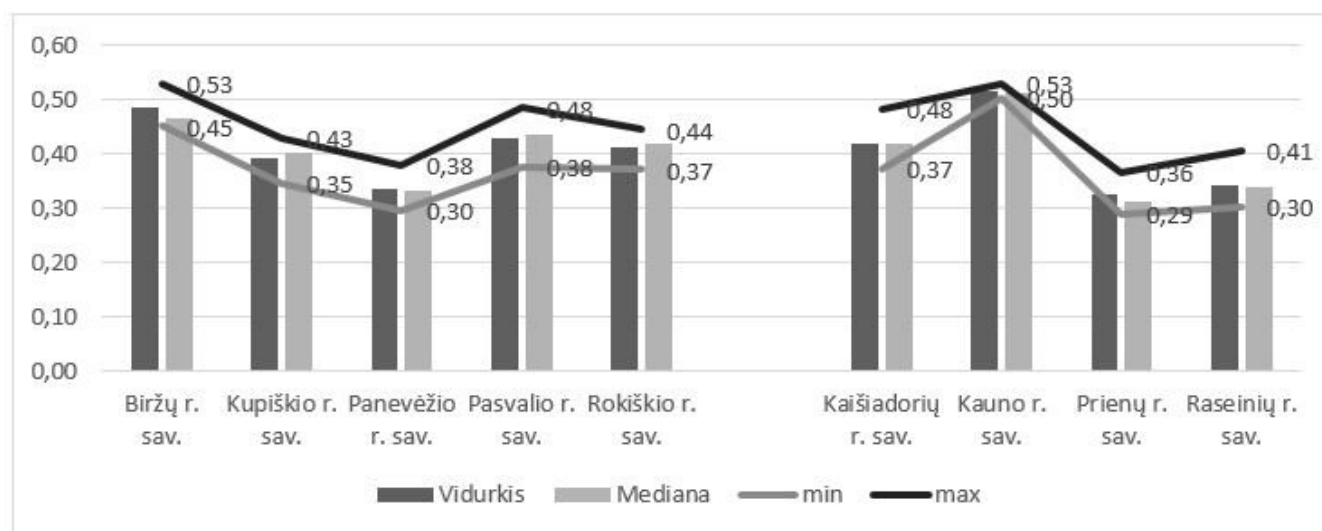
„Panevėžio regione per pastaruosius vienuolika metų gyventojų skaičius sumažėjo beveik 25 procentais, gimstamumas krito apie 22 proc. – tai vienas didžiausių smukimų tarp Lietuvos apskričių. Tokie demografiniai pokyčiai turi neigiamą įtaką darbo išteklių pasiūlai regione, kelia pavojų regiono ekonominiam vystymuisi, smukdo regiono patrauklumą užsienio investicijoms ir tuo pačiu kaimiškų savivaldybių vystymuisi finansiniu požiūriu“, – apie vieno iš tirtų regionų specifiką pasakoja dakt. L. Skauronė.

Tuo tarpu Kauno regiono modernumas išsiskiria pažangios ekonomikos plėtra, užtikrinančia

aukštą gyvenimo kokybę ir spartų kaimo modernėjimą, ypatingu dėmesiu žmogaus ir aplinkos santarai, garantuojančiai darnų regiono vystymąsi. Pavyzdžiui, Kauno rajono savivaldybėje per paskutiniuosius 11 metų pastebimas gyventojų skaičiaus didėjimas apie 12 proc., be to, didėja verslo koncentracija, kuri kitose savivaldybėse yra žymiai menkesnė.

Kauno regiono savivaldybių finansinė būklė - prastesnė nei Panevėžio regione

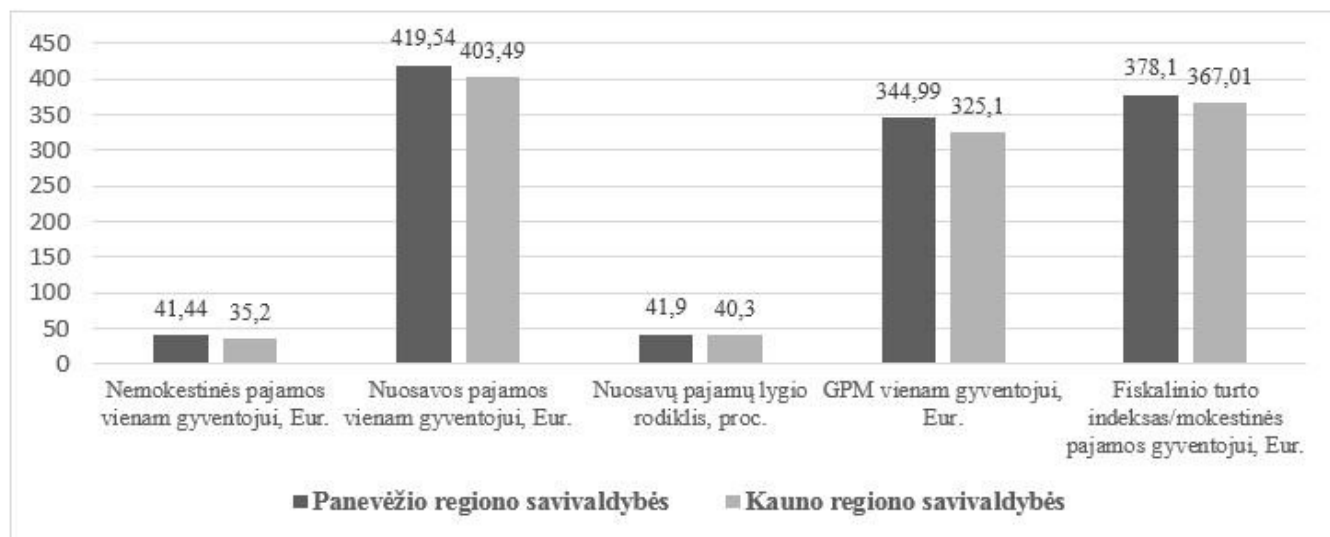
Tyrime buvo išanalizuoti ir įvertinti duomenys, apimantys 11 metų laikotarpį: nuo 2009-ųjų iki 2019-ųjų. Savarankiškumo lygiui nustatyti buvo naudojamas indeksas, vertinantis savivaldybes skalėje nuo 0 iki 1. Rezultatai atskleidė, jog visos Kauno ir Panevėžio regionų savivaldybės yra vidutiniškai žemo finansinio savarankiškumo lygio.

1 pav. Savivaldybių finansinio savarankiškumo lygio vertinimas (0-1 indekso ribose)

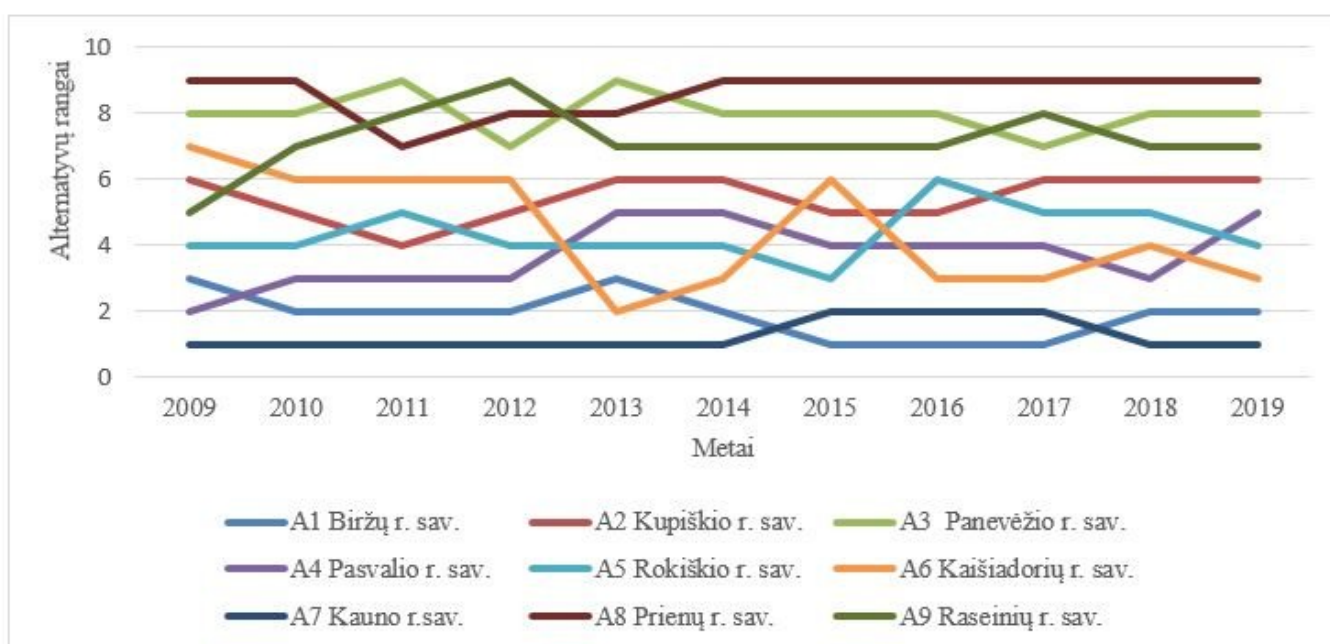
„Po atlikto daugiakriterio vertinimo, toliau išskirtų klasių viduje buvo nustatyti ir palyginti savivaldybių finansiniai rodikliai – jų vidutinės reikšmės pagal regionus. Apskaičiuota, kurie tiriamų savivaldybių rodikliai pakito reikšmingiausiai per nagrinėjamą laikotarpį: tai buvo vienam gyventojui tenkančios nemokestinės pajamos, nuosavos pajamos ir GPM, taip pat nuosavų pajamų lygio rodiklis bei fiskalinio turto indeksas (arba mokestinės pajamos vienam gyventojui)“, – rezultatus apibendrina prof. A. Miceikienė.

Lyginant pasirinktų regionų savivaldybių finansinio savarankiškumo rodiklius, nustatyta, kad Panevėžio regiono savivaldybių finansinė būklė yra geresnė lyginant su Kauno regiono savivaldybėmis – visi aukščiau minėti rodikliai buvo didesni Panevėžio regione.

2 pav. Savivaldybių finansinį savarankiškumą lemiantys reikšmingiausiai pakitę rodikliai 2009-2019 metais (vidutinės rodiklių reikšmės)

Vertinant Panevėžio ir Kauno regionų savivaldybių finansinį savarankiškumą, pastebėta, jog pajamų rodikliai nagrinėjamo laikotarpio metu ženkliai svyravo. Tačiau išryškėjo ir tai, kad tam tikri rodikliai pasikeitė labai nežymiai. Pavyzdžiui, nuosavų pajamų dalis savivaldybių bendrų pajamų struktūroje pasikeitė nereikšmingai ir tai patvirtino savivaldybių finansinio savarankiškumo lygio menkus pokyčius. Todėl, pasak tyrėjų, teigtina, kad nagrinėjamų savivaldybių finansinis savarankiškumas tyrimo laikotarpiu išliko vidutiniškai žemas (3 pav.).

3 pav. Savivaldybių finansinio savarankiškumo lygio rodiklio kitimas 2009-2019 metais

Mokslininkų teigimu, tyrimo rezultatai išryškino savivaldybių homogeniškumą finansinio savarankiškumo lygio požiūriu. Empirinio tyrimo rezultatai iš vienos pusės atskleidė nagrinėtų regionų savivaldybių priklausomybės nuo centralizuoto paskirstymo problemą, iš kitos – jų pačių nepakankamą potencialą maksimaliai išnaudoti galimybes ir kurti tvarias, stabilias perspektyvas ekonominiu, socialiniu požiūriu.

